

הלכות שבת סימן שצט

אחר כנגדו בשפתו מזה ומותח חבל מזה לזה^(ט); (טו) ואם אינו יכול להקליעו בקהל של חמשים אמה למודדו בקהל של ארבע אמות, וכן נעשה: אחד עומד ברגלי הקר למשה ואחד למעלה ממנו ברחוק ארבע אמות^(טז), ונותן התחתון הקהל כנגד לבו^(טז) והעליון כנגד רגליו^(טז), ועולה התחתון למקום שעומד העליון והעליון עולה ארבע אמות ומודדו בכתחלה, וכן נעשה עד שימדד פלו. ויחזיקו שני משערים יתור, שבהלוח ארבע אמות עולה עשרה טפחים, אז הקלו בו ולא הוסיפוהו להקליעו בקהל של חמשים אמה על-ידי קורות, אלא אם אין בו אלא חמשים אמה ישער אותו כמה יש בו לפי אמד הדעת, *ואם יש בו יותר מחמשים אמה (יז) מודדו בקהל של ארבע אמות: ה' הגיע לגיא, אם חוט המשקלת מתרחק (יח) מכנגדו למשה ארבע אמות^(יט), אז רואים (יט) אם יוכל להקליעו בקהל של חמשים אמה מבליעו^(יז), ואם לאו מודדו (כ) בקהל של ארבע אמות^(יט), *והוא שלא יהא עמק יותר מאלפים, *אבל אם הוא עמק יותר מאלפים, מודד הירידה והעליה (כא) של כל השפוע. *ואם אין החוט מתרחק מכנגדו ארבע אמות^(יז), ואז (כב) אם יוכל להקליעו בקהל של חמשים אמה מבליעו, שהוא לא, (כג) אינו מודד כלל השפוע של ירידה ועליה אלא המישור של משה והאפסול אם עמק יותר מאלפים: ו' אהגיע להר (או לגיא) וכל מה שהוא ממנו מכנגד העיר הוא רחב מחמשים אמה, שאינו יכול להקליעו, כגון שהוא במזרח העיר וכל ארץ מזרח אינו יכול להקליעו, אם יכול להקליעו (כד) בתוך אלפים של צד צפון או דרום, (כה) ילך שם ויבליעו^(יז) כיון שהוא צדין בתוך התחום של צד העיר, (כו) אבל אם אינו יכול להקליעו בתוך אלפים של צד העיר, (כז) לא יתרחק יותר לצד העיר כדי להקליעו^(יז): ז' אין סומכין אלא על מדידת אדם ממקוה (כח) שהוא יודע מדת הקרקע: ח' יהיו לנו תחומי שבת (כט) מחזקין ובה ממקוה ומדד, (ל) רבה בתחום מהם ומצט בתחום, שומעין לו (לא) *אף בתחום שרבה: הגה מדר ומצא מדרו במזרחית-צפונית יתרה על כנגדה במזרחית-דרומית, מותח החוט של

ל שם בנקרא פשוט המשנה מקורו מ ברתא שם ופשוט רש"י ב' הראש שם ס משנה שם י"ז וגמרא י"ח ע שם במשנה ופשוט רש"י פ שם בנקרא צ הראש שם ק שם בנקרא ר הראש שם ש הנה מאי דאמר רב יהודה שם תלשנא בנקרא רב יוסף א משנה שם י"ז ופשוט רש"י שם ב משנה שם ופשוט רש"י והרמב"ם ג ומדידת הפקק כח מלכות שבת * (פשוט, ורש"י ורש"י) שומעין לו בקרקע שפועט להחמיר, ב"ח

באר הגולה

מתוך ששה^(ט), שנות הקר מאד להלוח, דעת הרשב"א שפנה מודד הקר בשאר קרקע חלקה, והכח המדיד מצד שהרמב"ם גס'ן סוכר הכי, והענין האלהי נזה דברי הרשב"א להלכה, וכן משמע גס'ן ברא"י שהובא בשלישי-גבורים, עין שם. ודע, שאם יש גס'ן מקום מישור כנגד העיר אין צורך כלל למדד את הקר, אלא מודד את מקום המישור ונשקף מקום הקר ונאמין עקב כשם התוספתא, ואין חילוק בין הקר הוא גדול או קטן: * ואם יש בו יותר וכו' בקהל של ארבע אמות. דין זה הוא דעת הרא"ש ונחשו, ודסבירא להו דמה שאמר בנקרא 'אומד' הוא רק בשניה רחבו עד חמשים אמה, ולא מטרחין אותו להקליעו, אבל לא בשניה רחב יותר דבעלמא בעינן קדור דוקא, גם כזה דינא הכי, וכן הוא גס'ן דעת הרמב"ם בפרק כח מהלכות שבת הלכה טו, אמנם דעת רש"י והרשב"א בעבודת-הקדש ונכחו יתכן דאף בזה סגי על-ידי אמדנא. וזעזע בבאור הגמ' וכן בחידושי על הש"ס שמצד לדינא בנהי רבנא לתקן: * והוא שלא יהא עמק יותר מאלפים, אבל עד אלפים אין חילוק בעמקו וכל עשירים אמה או חמשים אמה אף יותר, הכל תלוי אם מתרחק למשה מכנגד ארבע אמות, אף-על-פי ששני אמות שפוע של דבר מועט נזה להשפוש יותר טפחים גבה מתוך משך ארבע אמות (ט) גס'ן מבליעו, ולא אמרינן עצים: (כ) בקהל של ארבע אמות. ובגל' על-ידי קדור: (כא) של כל השפוע^(יז). רוצה לומר, שיהא עמק יותר מאלפים, שהוא עמק תחום-שבת^(יז), ותשכח בנהי עצמו [לבוש]: (כב) אם יוכל להקליעו וכו'. והינו נמי (י) משום שאין טרח בבליעו על-ידי עצים וקופים, לכה אין צורך למדד אלא המישור, כמו שכתוב ריש סעיף ד, עין שם: (כג) אינו מודד כלל וכו'. רוצה לומר, דלא מצרכין לקדור בשפוע וקוף כזה, וכן למדד את הקרקע השונה, וכמו למעלה לענין הר: ו' (כד) בתוך אלפים וכו'. ששם מתקצר הקר והגיא: (כה) ילך שם ויבליעו. ומודד וחולף שם (לא) משפחו ונלחא עד כנגד מקום שפלה שם רחב הקר והגיא כנגד העיר, וחוזר למדרו כנגד העיר ומשלים למדת תחומין: (כו) אבל אם אינו יכול וכו'. שהקרה והגיא אינו מתקצר מרחבו גם שם: (כז) לא יתרחק יותר וכו'. שלא יטעו (יז) לומר הרואין אותו שעוסק שם במדידה, שפועת תחום של צדדי העיר מביע עד שם, ובאופן זה בעל-פירושו (יג) צריך לקדור את רחב הקר והגיא כנגד העיר: ז' (כח) שהוא יודע וכו'. וגם (יד) יהיה בקי בדיני המדידה: ח' (כט) מחזקין. רוצה לומר, אף שהיו מחזקין שעד כאן הוא מקום התחום, מכל מקום כיון שבה אחר-כך ממקוה ומדד ואמר ששעות הוא, שומעין לו בין להחמיר בין להקל. ופשוט דמיון בשעין דיע לן שהתחקה הראשונה נעשה על-פי מדידת ממקוה, דאי לא הכי אין שומעין להשני רק בשמירה ולא בשממט, ובדלקמה בסעיף ט: (ל) רבה בתחום מהם וכו'. רוצה לומר, שבמקום אחד רבה ובמקום אחר מעט: (לא) אף בתחום שרבה, פרוש, וכל-שכן ששומעין

שער הציור

(ח) רש"י: (ט) בית-יוסף בשם הרא"ש: (י) פוסקים: (יא) ברייתא ורש"י במשנה: (יב) גמרא: (יג) משנה ופשוט התוספות שם: (יד) רבנו יתכן, משום דלפעמים על-ידי חסרון זריעה יוכל לבוא לידי חמא, כגון שיש הרים וגאיות שייכל להקליע אותן והוא ימדם בקרקע חלקה, וכן לענין זריעה של התחומין שהוא ימדם גמלים, ולפעמים גם להפוך, ודמאז כמה דינים בענין המדידה להקל ולהחמיר, עין לעיל בסיומן שצט סיף א וסיף ד, וכן מוכח בירושלמי הקאמר שם 'הדין שרבה אין שומעין לו', משמע מזה דלפעמים יוכל להקליע לכוף אלא על-ידי שטותו:

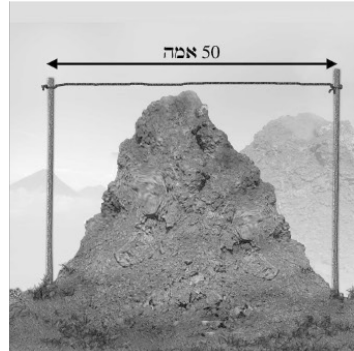
הלכות שפת סימן שצט

ביאורים ומוספים

[שו"ע ס"ד]

שוקף עץ גבה בשפתו מזה ועץ אחר כנגדו בשפתו מזה ומותח חבל מזה לזה.⁷

(7) כזה

הרב (ס"ז) שכל שאורך המדרון הוא משהו יותר מד' אמות, הרי זה בכלל מתלקט מתוך ה' אמות, ודינו בהבלעה.

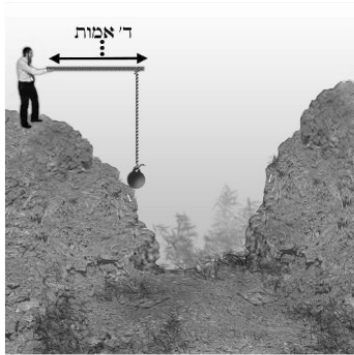
מאידך, הגאון יעקב (עירובין נח, ב ד"ה להרמב"ם) דייק מלשון הרמב"ם בפירוש המשניות, שדוקא ה' אמות ממש דינו בהבלעה, אבל כשהשיעור הוא קצת פחות מזה' אמות, דינו באומד כמו מתלקט מתוך ד'. ולשיטתו לכאורה צריך לומר שכשהיה מעט יותר מזה' דינו בהבלעה כמו ה', שאם לא כן יצא שדין הבלעה נאמר רק במתלקט מתוך ה' אמות מצומצמות.

והרשב"א (עבודת הקודש בית נתיבות שער ה סי"א) וכן המאירי (עירובין נח, ב) כתבו, שבמתלקט עשרה טפחים מתוך יותר מחמש אמות דינו כקרקע חלקה, ומשמע כדברי השו"ע הרב ששיעור ד' אמות הוא בדיוק, ומעט יותר מזה דינו בהבלעה. והרמב"ם בחיבורו סתם בזה.

[שו"ע ס"ה]

הגיע לגיא, אם חוט המשקלת מתרחק מכנגדו למשה ארבע אמות.¹¹

(11) כזה

[שו"ע שם]

מודדו בחבל של ארבע אמות, וכך יעשה: אחד עומד בגלי הקר למשה ואחד למעלה ממנו ברחוק ארבע אמות.⁸

8) אופן מדידה זה נקרא בלשון הגמרא (עירובין נח, ב ת"ר כיצד מקדיין) 'קידור', דהיינו שנחשב כאילו נוקבים את ההר ומוודים את התחום דרך הנקב.

והתבאר בגמרא (שם), שבשאר מדידות הנצרכות לדיני דאורייתא אין מקדיין בהרים, כגון לענין דין עגלה ערופה שצריך לדעת איזו עיר היא הקרובה אל החלל, אין מקדיין בהרים כשמוודים את המרחק מן ההרוג לעיר, וכן לענין עיר מקלט שתחום אלפיים אמה שסביבותיה קולט את הרוצח, אין מוודים תחום זה על ידי קידור ההרים.

[שו"ע שם]

ונותן המתחון החבל כנגד לבו והעליון כנגד רגליו.⁹

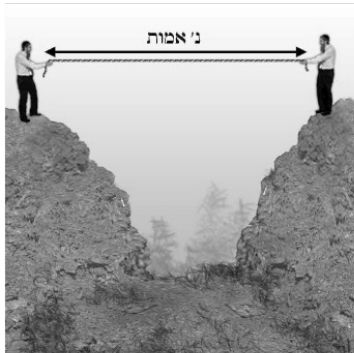
(9) כזה

[שו"ע שם]

אז רואים אם יכול להכליעו בחבל של חמשים אמה מכליעו.¹²

(12) כזה

[בה"ל ד"ה ומתלקט]

ואם מתלקטים מתוך ששה¹⁰.

המשך בעמוד הבא

10) ולענין אופן המדידה כשיש מעט יותר מד' אמות, כתב השו"ע

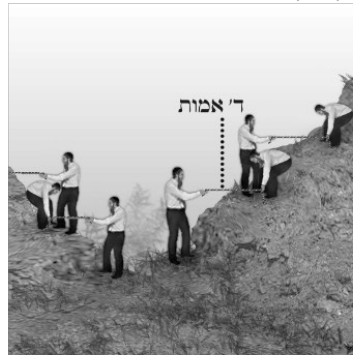
הלכות שפת סימן שצט

ביאורים ומוספים המשך

[שו"ע שם]

ואם לאו מוֹדְרוֹ בְּחֶבֶל שֶׁל אַרְבַּע אַמּוֹת⁽¹³⁾.

(13) כזה

[שו"ע שם]

ואם אין החוט מתרחק מקנגדו אַרְבַּע אַמּוֹת⁽¹⁴⁾.

(14) כזה

[משנ"ב ס"ק יט]

אם יכול להקליעו בְּחֶבֶל וְכוּ'⁽¹⁵⁾.

[משנ"ב שם]

מִדֵּיכָּה יִפֶּה כְּמוֹ קֶרֶקֶע חֲלָקָה, וְאִפְּלוֹ אִם יָכוֹל לְהַקְלִיעוֹ בְּחֶבֶל שֶׁל חֲמִשִּׁים אַמָּה; וְהַשָּׁעִם, שֶׁכֵּינֹן שֶׁהוּא עֲמֹק יוֹתֵר מְאֻלְפִים, שֶׁהוּא שְׁעוֹר תַּחֲוֹם-שֶׁכֶּת⁽¹⁷⁾.

(17) ולענין הר שאורך השיפוע בו יותר מאלפיים אמה, כתב הלבוש (ס"ה) והביאורו התוספת שבת (ס"ק יא) והמחצה"ש (ס"ק ד), שאין צריך למדורו בקרקע חלקה, שכיון שקשה לעלות עליו אין אומרים בו חומרא זו, מה שאין כן גיא שנח לרדת בו, וכן כתב בביאור הגרי"א. אמנם הרשב"א (עבודת הקודש בית נתיבות שער ה סי"א) כתב, שגם בהר הדין הוא שאם הוא גבוה יותר מאלפיים אין מבליעים.

המשך בעמוד הבא

(15) ולענין מדידה במקום איסור תורה, כגון שיעור תחום י"ב מיל לדעת הפוסקים שהוא מן התורה, מצינו כמה דעות:

א. מדברי התוס' (עירובין נח, ב ד"ה אבל) שכתבו שמן הדין צריך למדוד מדידה יפה ולא לקדר, נראה שצריך למדוד מדידה גמורה בין בהר ובין בגיא ולא בהבלעה, ודוקא בתחומין של אלפיים אמה כיון שהם מדרבנן הקלו להבליע, וכן כתב המנחת חינוך (מצוה כד אות ז ד"ה ותחום שבת).

ב. הקרית ספר (פכ"ח מהל' שבת) כתב, שכיון שאמרה תורה מרח בחבל של חמישים אמה, מותר מן התורה להבליע את הגיא. אמנם הוסיף, שדוקא בגיא הותר להבליע, אבל בהרים אמרו בגמרא (עירובין נח, ב) שבדינים דאורייתא 'אין מקדינן בהרים; אלא מוודים בהם מדידה גמורה כמו במישור.

הלכות שפת סימן שצט

ביאורים ומוספים המשך

[שו"ע שם]

אבל אם אינו יכול להקליעו בתוף אלפים של צד העיר, לא יתרחק יותר לצד העיר כדי להקליעו⁽¹⁸⁾.

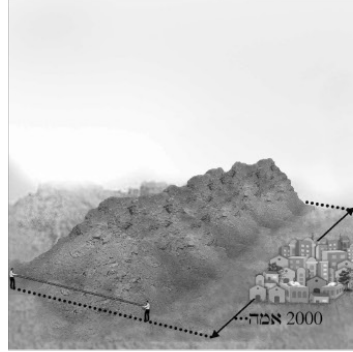
19) כזה

[שו"ע ס"ו]

אם יכול להקליעו בתוף אלפים של צד צפון או דרום, ילך שם [יבליעו⁽¹⁸⁾].

18) כזה

הלכות שפת סימן שצט

ביאורים ומוספים

[ש"ע ס"ו]

עושים התחומין כטבלא מרבעת⁽²⁴⁾.

(24) כזה

[משנ"ב ס"ק מג]

דתחומין דרובנ⁽²⁵⁾.

(25) וכן אשה נאמנת מטעם זה, כמבואר בתוס' (עירובין נט, א ד"ה ותחומין, ופסחים ד, ב ד"ה הימנעה). ומבואר בתוס' שם, שאם איסור תחומין היה מן התורה לא היתה נאמנת, מפני שאין הוא בידה, ורק כיון שהוא מדרבנן נאמנת. ובביאור דבריהם כתב בש"ת אגרות משה (יור"ד ח"ב סי' מד), שכאן מדובר באופן שהוא כעין 'איתחזק איסורא', כיון שהיו רגילים שלא לילך למקום ההוא, ולכן אם היה איסורו מדאורייתא לא היתה נאמנת. ולפי זה חידש שבדברים שלא 'איתחזק איסורא' נאמנת אשה אף בדאורייתא, שהרי עיקר נאמנות עד אחד באיסורין מקורו מדין 'וספרה לה', שנאמר באשה.

[משנ"ב ס"ק]

ולפיכך ה'אמנום⁽²⁶⁾.

(26) ומשמע שטעם הקלא הוא משום שספק דרבנן לקולא. ואף שלאיסור תחומין יש אסמכתא מן התורה, ומצינו בכמה מקומות שכשיש אסמכתא חשובה לדין דרבנן דינו כדין תורה ואין מקילים בו בספיקות, כתב הפמ"ג (פתיחה כוללת ח"א אות כא) שכאן מתחילת תקנת תחומין התנו חכמים להקל בזה, כמבואר במשנה (עירובין נח, ב) שאפילו עבד ושפחה נאמנים לומר עד כאן תחום שבת, לפי שלא אמרו חכמים את הדבר להחמיר אלא להקל.

[משנ"ב ס"ק מד]

והכל מטעם ה'ל⁽²⁷⁾.

(27) ומשמע שאילו היה איסור תחומין מדאורייתא לא היה נאמן. ואף על פי שבעת מעיד בגדל, כתב הקובץ שיעורים (כתובות אות עז) שכיון שהעדות היא על מה שראה בקוטנו, יש לחוש שלא דקדק יפה.

[ביה"ל ד"ה עד טאן]

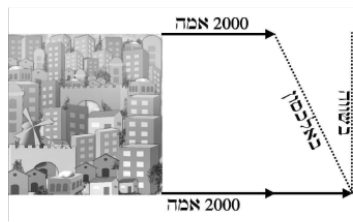
אין רוצה לומר ש'קידום⁽²⁸⁾.

(28) אמנם, מלשון הרשב"א (תורת הבית בית א שער א, ז, ב) משמע, שאף אם מדדו הם עצמם נאמנים כיון שתחומין מדרבנן, שכן כתב שם בביאור דברי הגמרא שאפילו עבד ואפילו אשה נאמנים לומר עד כאן תחום שבת, שלא אמרו חכמים בדבר להחמיר, שאף שלכל דיני התורה נאמנים עבד ואשה גם לענין איסורים דאורייתא. מ"מ אם איסור תחומין היה מדאורייתא לא היו נאמנים, כיון שיש לחשוש שמא מדדו וטעו. ומשמע מדבריו שנאמנותם בתחומין דרבנן היא גם כשטוענים שמדדו בעצמם. והרא"ה (בדק הבית שם ז, א, ד"ה ועוד כתב) הביא בשם רבנו משה, שמה שאמרו בגמרא שנאמנים על התחום משום שהוא מדרבנן, היינו כשיש עד אחד שמכחישם ואומר שהתחום אינו רחוק כמו שאמרו, ואף על פי כן שומעים לעבד ולשפחה כיון שאמרו לקולא. ומשמע שלולי ההכחשה היו נאמנים גם אם איסור תחומין היה מדאורייתא. ולכן לענין תחום "ב מיל, לדעת הרשב"א אין עבד ושפחה נאמנים לומר עד היכן התחום, ולדעת הרא"ה נאמנים הם.

[רמ"א ס"ח]

מותח החוט של סימן התחום מזה לזה באלקסון, ויש אומרים בשו"ת⁽²⁹⁾.

(29) כזה

[משנ"ב ס"ק לג]

ילדינא פסק הג'א דמודרין בשו"ת⁽²⁹⁾.

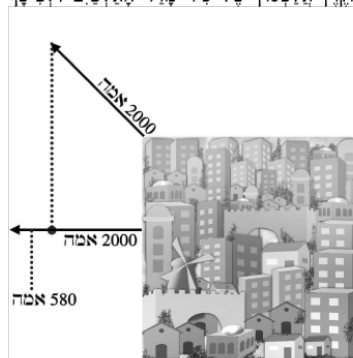
(29) ואם כנגד חלק מהעיר היתה עיר אחרת מובלעת בתוך התחום, שדינה שהיא נחשבת כולה כד' אמות, ונמצא שהתחום מתרחב כנגדה הרבה, כתב בש"ת נודע ביהודה (מהדורת סי' ג) שאין משווים את התחום כנגד כל העיר, אלא במקום שכנגד העיר האחרת יהיה התחום מרובה, ושאר התחום יהיה כדיו.

מאיך, החז"א (א"ח סי' קי ס"ק יד) כתב שבאופן זה הכל מדיים שיש להשוות את התחום, ולא נחלקו אלא בהיה גיא או הר, שכיון שהדרך היא שכנגד העיר יש הרים וגאיות, יש לומר שהמדידה נחשבת ישרה גם אם התארכה בצד מסוים מחמת תנאי הקרקע, אבל כשהתארכה המדידה מחמת סיבה אחרת כמו עיר המובלעת בתחום, בזה ודאי שיש להשוות את התחום. וכן דעת הגרי"א (המובאת בביה"ל ד"ה באלקסון), שלעולם יש להשוות את התחום.

[ש"ע ס"ט]

נאמר ש'א ראשון מקרן אלקסון של עיר מדר האלפים ולפיכך מעט מדרת⁽²⁹⁾.

(29) כזה

[משנ"ב ס"ק לה]

דתחומין דרבנן, ואליין לקלא⁽²³⁾.

(23) ואף באופן שיש חומרא בדבר, כגון ביצא מתחומי ברשות להציל נפשות או לעדות החדש, שאם יצא מתחום עיר מקבל תחום חדש של אלפיים אמה [כמבואר בשו"ע לקמן סי' תז ס"א], ואם נמדוד כפי המרבה נמצאנו מחמירים עליו שלא לקבל תחום נוסף עד שיצא מהתחום המרובה, כתב השפת אמת (עירובין נט, א) שאין להקל ולמדוד כפי הממעיט. והטעם, כיון שהתקנה ליתן לו תחום חדש הרי היתה מחמת שאיבד את תחומו הראשון ומן הדין היה אסור לו לצאת מדי' אמותיו, וכדי שלא ימנע בעתיד מלבא תיקנו לו תחום חדש, אבל אדם זה, כיון שלפי מדידת המרבה לא יצא עדיין מתחומו הראשון, נמצא שמן הדין אין עליו איסור לצאת מדי' אמותיו, ואין סיבה לתת לו תחום חדש.

הלכות שבת סימן שצט

באר הגולה רסז

סימן התחום מזה לזה (לב) *באלכסון (הראש"ט וטור), ונ"ש אומרים בשו"ע (לג) כפי המקום שרבה בו (כ"י בשם רש"י ורשב"א): ט"א כ"א (לד) שני מקומות ומדרו את התחום, אחד רבה ואחד מעט, שומעין (לה) למרבה, והכלבד שלא ירבה יותר ממדת אלכסונה של עיר. יביצע, בעת שירבה זה, נאמר שמא הראשון (לו) מקרן אלכסון של עיר מדר האלפים ולפיכך מעט מדתו⁽²²⁾, (לז) ונמצא צלע התחתון בינו ובין העיר פחות מאלפים, וההאחרון מדר אלפים (לח) מצלע העיר, ואין מחזיקין על הראשון (כ) ששעה (לט) ביותר על זה: י' עושין התחומין *כטבלא מרבעת⁽²⁴⁾, דהיינו שמודר על-פני כל ארץ העיר למזרח אלפים אמה לחוץ, וכן לצפון, ואחר-כך רואים כאלו היתה טבלא מרבעת (מ) בקרן למלאתו, ונמצא התחום בקרן אלפים ואלכסון, (מא) שהם אלפים ושמונה מאות; אבל לא ימדד מאמצע הקרן אלפים באלכסון וכן בקרן שפגגו ויתן החוט מזה לזה, שאם יכן מפסיד השמונה מאות שבקרן, וגם לא יהיה התחום כנגד העיר (מב) *אלא אלה וארבע מאות עשרים ושמונה: י"א טאפלו עכד אפלו שפחה (מג) נאמנים לומר *עד כאן תחום-שבת, *אבל קטן לא, בעוד קטן, (מד) אבל נאמן הגדול לומר זכור אני שערד כאן היינו באים בשבת בשקיעת קטן, וסומכין על עדותו:

באר היטב

(3) ששעה. הינו אם עולה יותר על תק"ף אמה בקרוב, רמב"ם:

באר הלכה

מאריך אמות שפוע של דבר גדול, והשע, דמדת חכמים כך הוא (ותוספות): * באלכסון. עין במשנה ברורה השעם. ובבאר הג"א תמה על זה, דהא ודאי כשמודדן התחום מאמצע העיר אלפים במישור עושין ציון התחום שהו לכל אותו הרים, אף שבמקום אחד יש שם הרים שהיו צריכין לקרד והיה שם ציון סוף האלפים קדם ציון תחום זה, מכל מקום ודאי אזלינן בטר מדידת תחום במקום אחד, דהאף אפשר שכל אחד יצטרף למדד ברוח אחד בכל המקומות שבאותו רוח, אלא כמו שאמרנו (לענין עיר) שמוחתין חוט שהו לכל אותו רוח, ואם-כן למה נחמיר כאן שימדדו לו באלכסון ויחתכו לו בצד השני הרבה בחנם; אלא נראה ברור דכונת התוספות הוא באופן אחר, עין שם, וכן במחצית השקל תמה גבי"ן על סברת הרא"ש, עין שם, ונאמר בספר דמשק אליעזר שחתר לזכר סברת הרא"ש. ולפעשה נראה להקל, כמו שכתבו הג"א ותוספות השקל, דהתוספתא מפסיעתן, שהו לשנוי: הנה לפנינו הר ומישור, מודד את המישור ונשכר ומניח את ההר (ורוצה לומר, שנשכר בפה שאין צריך למדד שפוע ההר), ולא נזכר שום נפקא-מנה בתוספתא בין שהיה המישור נגד העיר באמצע או שהיה המישור אצל קרן זה והיה בקרן שפגגו באותו רוח, ופשטא דלשנא דמתניין ד"אין מודדין אלא את הפסמחה, לפרש הר"ר וכן ברבנו תנאל שלפנינו ג"ס כך הוא, דצריך למדד מן מקום שהו ויש, עין שם: * כטבלא מרבעת. לא דוקא מרבעת משך קאמר שיהיה ארבע כרעפה, דהא לפעמים כשהעיר רחב אלה אמה וארץ אלפים, נמצא עיר עם התחומין ארץ ששת אלפים ורחב חמשת אלפים, אלא הא דקאמר שיהיה כטבלא מרבעת, לאפוקי שלא תהיה צלל ביד שיהיה נשכר לצוית (ואחריהם): * עד כאן תחום שבת. אין רוצה לומר שפגגו⁽²⁸⁾, דהא אין סומכין

מאות ושמונים אמה, שהו השעור צלה על-ידי השעות שמדד הראשון האלפים באלכסון, כמבאר בבית-יוסף, עין שם. ואם ארע שמחלקין במדידה ביותר (כא) משעור הזה, מסתברא שאין הולכין אחר מדידת שניהם וצריך למדד מתדש ולבדד הדבר: י' (מ) בקרן למלאתו. דהיינו, שיהיה בקרן אלפים על אלפים מרבע, כמדת התחום: (מא) שהם אלפים ושמונה מאות. הינו, אם הולך באלכסון נגד הקרן מדר לילך עד שעור זה, משום כך אמתא ברבועא, אמתא ותרין חמשי באלכסונה, ונמצא משעור אלפים נתוסף עוד שמונה מאות, וכן יש לו שעור זה לכל קרן נגדן, לבד מה שיש לו אלפים אמה נגד רחב העיר מקל צדידיו. ודע, (כז) דאך האלפים והנזירות הוא שיהי לכל עיר נעיר בשנה, בין גדולה או קטנה, אמנם רחב של האלפים תלוי לפי מדת העיר, שאם היא גדולה כרחקה, מתרחב התחום שפגגה, ואם היא קטנה, התחום ג"ס כן קצר ברחבו: (מב) *אלא אלה וארבע מאות עשרים ושמונה. שבהשבונו זה אם יתוסף עליהם האלכסון שלהם, שהיה על כל אמה שני חמשי אמה, ממילא יהיו אלפים, כי מאלף וארבע מאות יתוסף עוד חמשה מאות וששים וכן העשירים בשמותן: ויתוסף עוד לערך ששים-עשרה, סך הכל הוא חמשה מאות וששים, השלם אותם על האלף וארבע מאות עשרים ושמונה, אם-כן סך הכל הוא אלפים: י"א (מג) נאמנים לומר וכו'. דתחומין דרבנן⁽²⁵⁾, ולפיכך האמנים⁽²⁶⁾: (מד) אבל נאמן הגדול לומר וכו'. והכל משעם הנ"ל⁽²⁷⁾:

שער הציון

(טו) כגון במחלקט עשרה מתוך חמש אמות (הרא"ש). ונקט זה ללשנא קמא דגמרא. ולידין דפסקין כלשנא בתרא, צריך לציר שמחלקט עשרה מתוך ששה, דבזה לכלי עלמא מודדו מדידה יפה, וכמו שכתב בבית-יוסף בשם הרשב"א: (טז) דבמדידה צריך להיות מתחת החבל בכל כחו (רש"י): (יז) ודעת רבנו יונה הוא ג"ס כן רש"י ורשב"א, וכן משמע מרע"ב פירושיו. והנה בבאר הג"א הוכיח לדינו מצד הסברה וקמה על הרא"ש, ע"ש, אכן מה שכתב שברור לו שהתוספות כן לאפן אחר, ע"ש, צריך ציון, דהמעצן בתוספות יראה ברור שפגגוהו הוא כפרוש הרא"ש, וכן מוכח להקדיא ברטב"א ובחדושי הרשב"א, וצריך ציון; ואולי שנקרא אחרת הנה לו בתוספות. אחר-כך מצאתי פ"ל בדמשק-אליעזר, ע"ש. ועין בבאר הלכה: (יט) גמרא: (יט) ואפלו אם היה הרבה יותר מבדי מתחת החבל, וכל-שכן אם היה רק אמה אמות, שיש לתלות שלא נמתח החבל כלי-צרכו, דתלינן בזה (לבוש): (כ) הג"ר: (כא) מג"א-אברהם, ועין בבית-יוסף שיש מחשבין חמש מאות שמונים וחמשה: (כב) אחיונים: